

Yashil IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

2024

No 7

- 08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
- 08.00.02 Makroiqtisodiyot
- 08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
- 08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
- 08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
- 08.00.06 Ekonometrika va statistika
- 08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
- 08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
- 08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
- 08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
- 08.00.11 Marketing
- 08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
- 08.00.13 Menejment
- 08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
- 08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
- 08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
- 08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

74-91 xalqaro daraja
ISSN: 2992-8982

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

*Elektron nashr. 348 sahifa.
E'lon qilishga 2024-yil 25-iyulda ruxsat etildi.*

Bosh muharrir o'rinbosari:
Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:
Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, t.f.d., prof., O'zR Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vaziri
Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, i.f.d., O'zR Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vaziri o'rinbosari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, i.f.d., prof., O'zR Oliy Majlisi qonunchilik palatasi deputati
Axmedov Sayfullo Normatovich, i.f.n., professor, MIM akademiyasi rektori
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, i.f.d., prof., TDIU Ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo'yicha prorektori
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, i.f.d., prof., Navoiy davlat pedagogika instituti rektori
Siddiqova Sadoqat G'afforovna, p.f.f.d., (PhD), Buxoro muhandislik-texnologiya instituti rektori
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, i.f.d., prof., TDIU Hududiy ta'lim muassasalari va markazlar bo'yicha prorektor v.b.
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, i.f.d., TDIUprofessor
Samadov Asqarjon Nishonovich, i.f.n., TDIU professori
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, t.f.d., Rossiya xalqlar do'stligi universiteti professori
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, i.f.d., prof., Xalqaro "Nordik" universiteti rektori
Axmedov Ikrom Akramovich, i.f.d., TSUE professori
Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldixo'ja o'g'li, i.f.f.d., TDIU dotsenti
Utayev Uktam Choriyevich, O'zR Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari
Ochilov Farxod, O'zR Bosh prokuraturasi IJQKD boshlig'i
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, i.f.d., TDIU professori
Musayeva Shoirazimovna, SamDu IS instituti professori
Cham Tat Huei, (PhD) USCI universiteti professori, Malayziya
Axmedov Javohir Jamolovich, i.f.f.d.,(PhD) "El-yurt umidi" jamg'armasi ijrochi direktori o'rinbosari
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, t.f.f.d.,(PhD) TAQU katta o'qituvchisi
Djudi Smetana, p.f.n., Pitsburg davlat universiteti dosenti, Pittsburgh, Kansas, AQSH
Krissi Lyuis, p.f.n., Pitsburg davlat universiteti dosenti, Pittsburgh, Kansas, AQSH
Ali Konak (Али Кўнак), i.f.d., prof., Karabuk universiteti dosenti, Turkiya
Glazova Marina Viktorovna, i.f.n., "LUKOIL-Energoservis" Kompaniyasi iqtisodchisi, Moskva.
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, i.f.f.d., (PhD) TDIU dotsenti
Sevil Piriyeva Karaman, PhD, Turkiya Anqara universiteti doktoranti
Mirzaliyev Sanjar Maxamatjon o'g'li, TDIU mustaqil tadqiqotchisi

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Editorial board:

Salimov Oqil Umrzokovich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan

Abdurakhmanov Kalandar Khodjaevich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan

Rae Kwon Chung, honorary professor of TSUE, Nobel laureate, South Korea,

Osman Mesten, member of the Turkish Parliament, head of the Turkey-Uzbekistan Friendship Society

Sharipov Kongratbay Avezimbetovich, DSc, Prof., Minister of Higher Education, Science and Innovation of the Republic of Uzbekistan

Buzrukkhanov Sarvarkhan Munavvarkhanovich, DSc, Deputy Minister of Higher Education, Science and Innovation of the Republic of Uzbekistan

Akhmedov Durbek Kudratillayevich, DSc, Prof., Deputy of the Legislative Chamber of the Oliy Majlis of the Republic of Uzbekistan

Akhmedov Sayfullo Normatovich CSc, Prof., Rector of Academy of Labor and Social Relations

Abdurakhmanova Gulnora Kalandarovna, DSc, Prof., TSUE Vice-Rector for Scientific Affairs and Innovation

Kalonov Mukhiddin Bakhritdinovich, DSc, Prof., Rector of the Navoi State Pedagogical Institute

Siddikova Sadokat Ghaforovna, PhD, Rector of the Bukhara Institute of Engineering and Technology

Khudoykulov Sadirdin Karimovich, DSc, Prof., acting Vice-rector for regional educational institutions and centers of TSUE

Yuldashev Mutallib Ibragimovich, DSc, Prof., of TSUE

Samadov Askarjon Nishonovich, CSc, Prof., of TSUE

Slizovsky Dimitriy Yegorovich, DSc, Prof., of the People's Friendship University of Russia

Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, DSc, Prof., Rector of International "Nordic" University

Akhmedov Ikrom Akramovich, DSc, Prof., of TSUE

Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldixo'ja ugli, DSc, Prof., of TSUE

Utayev Uktam Choriyeich, Deputy Head of the DGPO of the Republic of Uzbekistan

Ochilov Farkhod, Head of the DCECGPO of the Republic of Uzbekistan

Eshtayev Alisher Abduganievich, DSc, Prof., of TSUE

Shoira Azimovna Musaeva, professor of SamDu IS Institute

Cham Tat Huei, PhD, professor at USCI University, Malaysia

Akhmedov Javokhir Jamolovich, PhD, deputy of executive director of the "El-yurt umidi" fund

Tokhirov Jaloliddin Ochil ugli, PhD, Senior Lecturer at Tashkent University of Architecture and Construction

Judy Smetana CSc, Associate Professor, Pittsburgh State University, Pittsburgh, Kansas, USA

Chrissy Lewis CSc, Associate Professor, Pittsburgh State University, Pittsburgh, Kansas, USA

Ali Konak DSc, Prof., Associate Professor of Karabuk University, Turkey

Glazova Marina Viktorovna, CSc, economist at LUKOIL-Energoservis Company, Moscow.

Nosirova Nargiza Jamoliddin kizi, associate professor of TSUE

Sevil Piriyea Karaman, PhD, doctoral student at Ankara University, Turkey

Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon ugli, independent researcher of TSUE

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Po'latov Baxtiyor Alimovich, t.f.d., profesor

Aliyev Bekdavlat Aliyevich, f.f.d., TDIU professori

Isakov Janabay Yakubbayevich, i.f.d., TDIU professori

Xalikov Suyun Ravshanovich, i. f. n., TDAU dotsenti

Rustamov Ilhomiddin, f.f.n., Farg'ona davlat universiteti dotsenti

Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, i.f.d, TDIU dotsenti

Kamilova Iroda Xusniddinovna, i.f.f.d., TDIU dotsenti

G'afurov Doniyor Orifovich, p.f.f.d., (PhD)

Fayziyev Oybek Raximovich, i.f.f.d. (PhD), Alfraganus universiteti dotsenti

Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, i.f.f.d, TDIU dotsenti

Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, i.f.d., TMI dotsenti

Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, TDIU katta o'qituvchisi

Babayeva Zuhra Yuldashevna, TDIU mustaqil tadqiqotchisi

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

Jurnalning ilmiyligi:

“Yashil” iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali

O'zbekiston Respublikasi
Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar
vazirligi huzuridagi Oliy
attestatsiya komissiyasi
rayosatining
2023-yil 1-apreldagi 336/3-
sonli qarori bilan ro'yxatdan
o'tkazilgan.

MUNDARIJA

Avtosanoat korxonalari marketing strategiyasini takomillashtirish yo'llari	16
Qo'ng'irotboy Avezimbetovich Sharipov, Zayniddinova Umida Djalolovna	
Mamlakat raqamli iqtisodiyotni rivojlantirishda maxsus iqtisodiy zonalar omilidan foydalanish istiqbollari	26
Izbosarov Boburjon Baxriddinovich, Abdurasulov Ravshanbek Xotam o'g'li	
Mahalla institutini ijtimoiy-iqtisodiy rivojlantirishning institutsional tahlili	32
Bahriddinov Viqorjon Akbar o'g'li	
Mamlakatimizda pillachilik biznesini rivojlantirish orqali mahsulot ishlab chiqarish va uni qayta ishlash holatining tahlili	37
Turgunov Odilbek Maripovich	
Etnografik turizmni tashkil etishning xorij tajribasi	41
I. Axmedov	
Xizmatlar sohasining milliy iqtisodiyotdagi rolini tahlil qilishning zamonaviy yondashuvlari	46
Xusanov Murodjon Sunnatullayevich	
Iqtisodiy o'sish tushunchasi va uning rivojlanish tarixi	54
Maksudov Avazbek Ulug'bek o'g'li	
Ijtimoiy-iqtisodiy jarayonlarni takomillashtirish asosida inson kapitalini rivojlantirish	59
Ubaydullaev G'ayrat Zuvaytovich	
O'zbekistonda aholi bandligini ta'minlashda oilaviy tadbirkorlikning o'rni	65
Baymanova Mavlyuda Djurayevna	
The Effect of Students' Financial Status on Academic Performance in Uzbekistan	70
Alimov Damirjon Odilovich	
Qoraqalpog'iston Respublikasida xizmat ko'rsatish sohasida tadbirkorlik faoliyatining o'rni	76
Jusupova Anjim Tansiqbaevna	
Insurance Mechanisms in Foreign Trade: Mitigating Risk and Facilitating Global Commerce	82
Sohibjamol Abirkulova	
Nodavlat umumiy o'rta ta'lim maktabning faoliyati samaradorligini aniqlashdainnovatsion usullardan foydalanish	87
Ustadjalilova Xurshida Aliyevna	
Qishloq xo'jaligi korxonalarida asosiy vositalar hisobi va auditi bo'yicha xorijiy tajribalar va ulardan respublikamizda foydalanish imkoniyatlari	92
Xojimurodov Zuxriddin Shukurullo o'g'li	
O'zbekiston Respublikasi budjetining shakllanishida egri soliqlarni undirishning fiskal samaradorligi	97
Abdulxayeva Shahnoza Muxammadiyevna	
Mamlakat sanoatining barqaror rivojlanishida energosamaradorlikning roli	104
J. J. Yaxshilikov	
Сравнительный анализ состояния сферы услуг в регионах Андижанской области	109
Мусабоев Рустам Алижонович	
Hududlarda aholi bandligini oshirish va kambag'allikni qisqartirishda ishlab chiqarish sanoatining o'rni (Qashqadaryo viloyati misolida)	114
Hamdamov Shahzod Ilhom o'g'li, Baxronov Baxriddin Najmiddinovich	
Banklarning qimmatli qog'ozlar bozoridagi faoliyatini takomillashtirish yo'llari	118
Ermatov Utkirbek Baxodirjonovich	

Развитие цифровой экономики в Узбекистане, ее плюсы и минусы	122
Раупова Мухлисахон Ибрахимжон кизи, Мамбетова Мадина Зоҳид кизи, Алижонов Малика Алижон кизи, Хакимова Нигора Бахтиёрвна	
Investment Management is an Important Factor of Economic Development.....	127
Yuldasheva G. A., Ziyayev Dilshodjon	
O'zbekistonda moliyaviy texnologiyalar sanoatining rivojlanish istiqbollari.....	130
Rustamov Jasurbek Ravshanbek o'g'li	
Davlat-xususiy sherikchilik asosidagi loyihalarni moliyalashtirish.....	136
To'irov Yunus Alomovich	
Operatsion faoliyatni boshqarishda strategiya tushunchasiga bo'lgan yondashuvlarning shakllanishi.....	143
Dedajanov Baxtiyor Nabijanovich	
Ta'lim jarayoniga raqamli texnologiyalarni joriy etish orqali ta'lim sifati va samaradorligini ta'minlash.....	148
Xusniddinov Yorqinjon Muxiddin o'g'li	
Budjet tashkilotlarida pul mablag'lari nazorat qilishni rivojlantirish yo'llari.....	152
Alimardonov Muxammadi Ibragimovich, Djalilova Malika Shuxratovna	
QQS ma'murchiligining yevropa tajribasi.....	157
Bisenbayev Sharyar Kuanishbayevich	
O'zbekistonda soliq yukiga ta'sir etuvchi omillar tahlili	162
Nasimov Ravshanjon Azimovich	
Raqamli iqtisodiyot sharoitida muqobil energiya vositalaridan foydalanib ma'lumot almashinish va iqtisodiy samaradorlikni oshirish masalalari	170
Ashurov Azizbek Ergash o'g'li, Janzakov Bekzot	
Analysis of the theoretical foundations of sustainable economic development at regional level	175
Khudayorova Munira Omonboy kizi	
Soliq ma'murchiligida joriy etilgan jismoniy shaxslardan olinadigan soliqlarni undirish mexanizmini takomillashtirish yo'llari	182
Muxtorov Zokir Sayfulla o'g'li, Karimov Ilhom Anorboy o'g'li, Homidov Asrorbek Tohirjon o'g'li, Axmedova Shoxista G'ayrat qizi	
Sirdaryo viloyatining investitsiya muhiti zamonaviy rivojlanish tendensiyalari	187
Xolmurotova Diyoraxon Ibragimovna	
Transformatsiyalash jarayonida tijorat banklarining kreditlash faoliyatini rivojlantirishning nazariy asoslari.....	191
Razzoqov Bexzod Gofurovich	
Modern trends in assessing the impact of industrial development on the environment.....	196
Turg'unov Jasurbek Alimardon o'g'li	
Pul oqimlarini guruhlash mezonlari bo'yicha tasniflashni kengaytirish.....	202
Atamurodov Saidmurod Yaxyoevich	
Iqlim o'zgarishlari va uning iqtisodiy rivojlanishga ta'sirining ilmiy-nazariy tahlili	208
Ashrafjon Elov	
Soliqlarning iqtisodiy mohiyati va ahamiyati	214
Abramatov Eldor Toshmamatovich, Alimov Abduraxon Alxamiddin o'g'li, Shodmonqulov Temurbek Ulug'bek o'g'li, Nurillayev Jasurbek Davronbekovich	
Tijorat banki daromadlari - moliyaviy barqarorlikni omili sifatida.....	218
Umarov Davron Shavkatovich	
Raqamli iqtisodiyot sharoitida korxona barqarorligini boshqarishning o'ziga xos xususiyatlari	223
Masharipova Manzura Alimbayevna, Rahimov Mirjalol Sultonboy o'g'li	
Innovatsion yondashuvlar asosida chakana savdoni rivojlantirish yo'nalishlari.....	227
Saparova Mohira Alisher qizi, Abdullayev Ilyos Sultanovich	

Experience of foreign countries in youth labor market research Asqarova Muhabbat Ibraximovna	231
Xorij mamlakatlarida ijtimoiy tibbiy sug'urta badallari qiymatlarini taqqoslash Umurzakova Mo'tabarxon Nodir qizi	235
O'zbekistonda alkogol va tamaki mahsulotlari ishlab chiqarilishi hamda realizatsiya qilinishi tahlili Eshmatov Sirojiddin Tog'aymurodovich	241
Oliy ta'lim muassasalarini xalqaro tasnifining vujudga kelishi ilg'or tajribalari Yuldashev Iskandar Bahromovich	247
Анализ зарубежного опыта методологии оценки финансового потенциала развитых стран..... Буранова Лола Вахобовна	253
Davlat oliy ta'lim muassasalarida ta'lim xizmatlari xarajatlari hisobini takomillashtirish..... Abdurahmanov Otabek Patidinovich	263
“To'qimachilik sanoatini rivojlantirish yo'lidagi muammolar va yechimlar” Otaxanova Umida Olim qizi	270

“TO‘QIMACHILIK SANOATINI RIVOJLANTIRISH YO‘LIDAGI MUAMMOLAR VA YECHIMLAR”

Otaxanova Umida Olim qizi

Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti mustaqil izlanuvchi

Annotatsiya: Maqolada hozirgi davrda dunyo iqtisodiyotida keng o‘rin olayotgan to‘qimachilik sanoatining rivojlanishi va uning xalqaro integratsiya jarayonidagi roli o‘rganilgan. Bundan tashqari, to‘qimachilik sanoati va yo‘nalishlarining joriy holati tahlil qilingan. Rivojlanayotgan mamlakatlarda to‘qimachilik sanoatini yanada rivojlantirish bo‘yicha mavjud strategiyalar va loyihalar o‘rganilgan. Dunyo miqyosida to‘qimachilik sanoati sohasida yetakchi o‘rinlarni egallab kelayotkan mamlakatlar jadvali ko‘rsatilgan. O‘zbekistonda to‘qimachilik sanoatini rivojlantirish imkoniyatlari va bu borada amalga oshirilishi kerak bo‘lgan vazifalar yo‘nalishlari belgilab berilgan.

Kalit so‘zlar: To‘qimachilik sanoati, eksport, import, to‘qimachilik eksporti, investitsiya, soliq imtiyozlari, qo‘shilgan qiymat solig‘i, integratsiya.

Abstract: The article investigates the development of the textile industry, which currently occupies a wide place in the world economy, and its role in the process of international integration. In addition, the current state of the textile industry and directions have been analyzed. The existing strategies and projects for further development of textile industry in developing countries have been studied. The table of countries occupying leading positions in the textile industry in the world is shown. Possibilities of development of textile industry in Uzbekistan and directions of tasks to be realized in this sphere have been determined.

Key words: Textile industry, export, import, textile export, investment, tax incentives, value added tax, integration.

Аннотация: В статье исследовано развитие текстильной промышленности, которая в настоящее время занимает широкое место в экономике мира, и ее роль в процессе международной интеграции. Кроме того, проанализировано текущее состояние текстильной промышленности и направлений. Были изучены существующие стратегии и проекты дальнейшего развития текстильной промышленности в развивающихся странах. Показана таблица стран, занимающих лидирующие позиции в текстильной промышленности в мире. Определены возможности развития текстильной промышленности в Узбекистане и направления задач, которые необходимо реализовать в этой сфере.

Ключевые слова: Текстильная промышленность, экспорт, импорт, экспорт текстиля, инвестиции, налоговые льготы, налог на добавленную стоимость, интеграция.

KIRISH

Har qanday mamlakat iqtisodiyotida yengil sanoat muhim ro‘l o‘ynaydi, chunki u nafaqat kundalik ehtiyojlar uchun mahsulotlar yaratadi, balki aholini ish o‘rinlari soni bilan ta‘minlaydi. Mamlakatimizda bu sohani rivojlantirish va yangi manbalar bilan boyitishga alohida ahamiyat qaratilmoqda. Shu bois hozirda jahonda keng ko‘lamda tarqalib va rivojlanib kelayotgan to‘qimachilik sanoatini mamlakat milliy bozorida joriy etishga e‘tibor qaratilmoqda. Hozirgi kunda O‘zbekiston to‘qimachilik sanoatida bir qator yangi o‘zgarishlar kuzatilmoqda, bunga misol qilib mamlakatimizda ushbu sohani qo‘llab-quvvatlash va rivojlantirish bo‘yicha ko‘pgina chora-tadbirlar qabul qilinmoqda. Misol tariqasida Birlashgan Millatlar tashkilotining sanoatni rivojlantirish tashkiloti (UNIDO) va “O‘zbekstilprom” uyushmasi O‘zbekiston to‘qimachilik sanoatini qo‘llab-quvvatlash loyihasini ishga tushirilganini aytishimiz mumkin. Hozirda yengil sanoat sayyoramizning iqtisodiy faol aholisining qariyb 20 foizini ish bilan ta‘minlaydi hamda Jahon yalpi ichki mahsulotining 37 foizini ishlab chiqaradi. Butunjahon to‘qimachilik bozori hajmi 2022-yilda 1,69 milliard AQSH dollariga baholandi va 2023-yilda 1,82 milliard AQSH dollarini tashkil qilib, 2031-yilga kelib esa bu ko‘rsatkich 3,27 milliard AQSH dollarigacha o‘sishi kutilmoqda[1].

Shuningdek, Prezidentimizning “O‘zbekiston-2030” strategiyasi to‘g‘risidagi PF-158-sonli Farmonida “Yangi O‘zbekiston – raqobatbardosh mahsulotlar yurti” g‘oyasi asosida milliy brendlarni xorijiy bozorlarga olib chiqadigan eksportchilarni har tomonlama qo‘llab-quvvatlash asosiy maqsadlardan biri ekanligi alohida ta‘kidlandi. So‘nggi yillarda investitsiyalar va yangi texnologiyalarni faol jalb qilish orqali sanoat samaradorligi sezilarli darajada oshdi. Masalan, o‘tgan yili 8 milliard 200 million dollarlik to‘qimachilik va tikuvchilik-trikotaj mahsulotlari ishlab chiqarilgan, bu yetti yil avvalgidan 4,2 baravar ko‘p ekanligini kuzatishimiz mumkin[2].

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR TAHLILI

To‘qimachilik sanoati deganda, turli xildagi o‘simlik tolalari, jun va sun‘iy sintetik tolalardan turli gazlamalar, ip va boshqa maxsulotlar ishlab chiqaruvchi yengil sanoat tarmog‘i. To‘qimachilik sanoati tarkibiga to‘qimachilik xom ashyosini dastlabki qayta ishlash, ip gazlama, zig‘ir, kanop, jut tolasidan gazlama, shoyi, jun gazlama, noto‘qima materiallar, to‘r to‘qish, to‘qimachilik attorlik, trikotaj, kigiznamat bosish sohalari kiradi. To‘qimachilik tolalarini 2 turi mavjud bo‘lib, tabiiy tolalar va kimyoviy tolalardir. Tabiiy tolalarga o‘simlik tolalari, hayvonlar tolalari va mineral tolalar (O‘simlik tolasini: paxta, kenevir, meva tolasini. Hayvon tolasini: jun, tuklarsiz, ipak. Mineral tolasini, masalan: asbest. Kimyoviy tolaga qayta ishlangan tolalar, sintetik tolalar va noorganik tolalar kiradi. Qayta ishlangan tola: viskoza tolasini, atsetat tolasini.) kiradi.

Olib borilgan tadqiqotlar natijasida, mavjud adabiyotlar tahlili to‘qimachilik sohasida ko‘plab tadqiqotlar olib borilayotganligi va raqobatbardoshlik strategiyalari ko‘plab yetakchi olimlar tomonidan tadqiq etilganligini kuzatishimiz mumkin. Jumladan, yengil sanoatning raqobatbardoshlik strategiyalarini nazariy va uslubiy jihatlarini rivojlantirishga doir fikr mulohazalarini xorijiy hamda mahalliy olimlardan, J.A. Sargasyan ta‘kidlashicha yengil sanoatni rivojlantirish, ushbu sohani tashkiliy-iqtisodiy va texnik jihatdan qayta qurish yaqin kelajakda iqtisodiyotning eng dolzarb vazifalaridan biri bo‘la boshlaydi. Sanoat samaradorligini oshirish uchun mamlakatning mavjud salohiyatidan to‘liq foydalanish zarur [3].

Turkmaniston olimi S.A.Niyazova ham o‘z ilmiy maqolalarida To‘qimachilik sanoati yengil sanoat bo‘lib, buyurtmalarning qisqa muddatda tayyor bo‘lishi va aylanma mablag‘larning tez aylanishi, bu investitsiyalarning tez iqtisodiy daromad olish imkoniyatini belgilaydi – deb ma‘lumot bergan[4].

Edward Noah Abrahard o‘z ilmiy tadqiqotlarida to‘qimachilik sanoatining rivojlanishi va to‘qimachilik sanoatining tarixi va rivojlanishini o‘rgangan, undan tashqari tolalarni ipga aylantirish, mato konstruksiyasi, to‘qimachilik uchun qo‘llaniladigan pardozlash operatsiyalari, to‘qimachilik materiallaridan foydalanish va ishlab chiqaruvchi va iste‘molchi o‘rtasidagi munosabatlar bilan bog‘liq jarayonlar batafsil ko‘rib chiqqan[5].

N.A.Boltabayeva o‘zining ilmiy nashrlarida ta‘kidlaganidek, to‘qimachilik ishlab chiqarishi samaradorligini oshirishga asoslangan boshqaruv qarorlarini qabul qilish uchun ishlab chiqarishning texnologik bosqichlari sharoitida mahsulot tannarxini pasaytirish, shu jumladan, ishlab chiqarish korxonalarining mavjud ijtimoiy-iqtisodiy salohiyatidan foydalanish zaxiralarni maqsadli izlash maqsadga muvofiqdir [6].

U.A. Yuldasheva o‘z ilmiy ishlarida soliq yuki darajasini optimal baholanishi bir tomondan korxonalar moliyaviy-xo‘jalik faoliyatini rag‘batlantirsa, ikkinchi tomondan davlat byudjet daromadlarining barqaror sur‘atlarda tushib turishini ta‘minlaydi deb ta‘kidlagan[7].

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Mavzuni ilmiy o‘rganish, mantiqiylik, tahlil va tadqiq etish jarayonida tizimli tahlil va ilmiy abstraktsiya kabi usullardan foydalanilgan. Maqolada, to‘qimachilik sanoati rivojlanishining joriy holati va uning global iqtisodiyot sharoitida tutgan o‘rni, mamlakat milliy iqtisodiyotida to‘qimachilik sanoatini roli va ahamiyatiga mos ravishda ilmiy taklif hamda amaliy tavsiyalar berilgan.

TAHLIL VA NATIJALAR

Jahon savdo tashkiloti (JST) ma‘lumotlariga ko‘ra, to‘qimachilik mahsulotlarining global savdosi yiliga 700 milliard dollardan oshadi. Odelax tahririyatining tadqiqotlari shuni ko‘rsatdiki, mato ishlab chiqarish va etkazib berish bo‘yicha etakchi Xitoy bo‘lib, jahon bozorining 30% dan ortig‘ini egallaydi va o‘z mahsulotlarini 200 dan ortiq mamlakat va mintaqalarga eksport qiladi. To‘qimachilik sanoatini rivojlantirish strategiyasini amalga oshirishning asosiy yakuniy natijalari bu sanoatning sezilarli darajada rivojlanishi, xom ashyodan tayyor mahsulotgacha bo‘lgan yagona zanjirni yaratish, klasterlarni tashkil etish bilan bir qatorda to‘qimachilik mahsulotlarining eksport salohiyatini kengaytirishda katta o‘zgarishlar kiritishdir.

Quyidagi jadvalda dunyodagi eng yirik to‘qimachilik eksport qiluvchi mamlakatlar ro‘yxati keltirilgan (2023-yil)[8].

Jadval-1. Dunyodagi eng yirik to'qimachilik eksport qiluvchi mamlakatlar.

Mamlakat	Eksport hajmi (milliard AQSh dollari)
Xitoy	176
Germaniya	38,99
Hindiston	37,11
Italiya	36,57
Bangladesh	34
Vetnam	27
Turkiya	19,7
Meksika	13,8
Amerika	11,6
Indoneziya	11

Dunyodagi eng yirik to'qimachilik sohasida eksport qiluvchi mamlakat bu Xitoydir[9]. To'qimachilik mahsulotlarini bir mamlakatdan boshqa mamlakatga sotish va sotib olish "to'qimachilik eksporti" deb nomlanadi. Ushbu sektor jahon iqtisodiyotida muhim rol o'ynaydi. "To'qimachilik eksporti" mamlakat ichida ishlab chiqarilgan va chet elda talab qilinadigan to'qimachilik mahsulotlarini sotish amaliyotini anglatadi. Ko'p miqdordagi to'qimachilik mahsulotlarini ishlab chiqaradigan mamlakatlarda eng muhim iqtisodiy omillardan biri bu to'qimachilik mahsulotlarini eksport qilishdir. Millionlab ishchilar oylik daromad va ish manbai sifatida unga tayanadilar. Dunyo bo'ylab bir nechta mamlakatlar kiyim-kechak va matolarni ishlab chiqarish va sotishda eng yahshi ko'rsatgichga ega. Yengil sanoatda turli xil tovarlarni ishlab chiqaradigan Xitoy yetakchilik qilmoqda. Undan keyingi o'rinda paxta va ipak kabi chiroyli matolari bilan tanilgan Hindistondir. Bangladesh, ayniqsa, tez va arzon kiyim ishlab chiqarishda ham asosiy raqobatchi hisoblanadi. Vetnam ham tez rivojlanib, ko'plab malakali ishchilar va foydali savdo bitimlariga ega. Pokiston ko'p miqdorda paxta ishlab chiqarish bilan mashhur, Turkiya esa yuqori sifatli matolari bilan. Germaniya va Italiya moda kiyimlari va matolarini ishlab chiqaradi, Qo'shma Shtatlar va Tailand ham ko'plab to'qimachilik mahsulotlarini ishlab chiqaradi va sotadi. Bu mamlakatlarning barchasi butun dunyo bo'ylab odamlarning uy kiyimlari va matolariga ega bo'lishini ta'minlash uchun harakat qilmoqda.

To'qimachilik mahsulotlarini ishlab chiqarish va eksport qilish iqtisodiyotning kuchli raqobat sohasidir. Shuning uchun, jahon bozorida ajralib turish uchun to'qimachilik ishlab chiqaruvchilari o'z mahsulotlariga o'ziga xos rang berishlari kerak. Eksportchilar har doim reduksionizm tarafdorlari bo'lgan. Ular o'z texnologiyalarini doimiy ravishda takomillashtirib boradilar va eng yangi texnologiyalardan foydalanadilar. Shuningdek, o'z mijozlarini asosiy ehtiyojlarini qondiradilar.

Joriy yilning 16-aprel kuni Prezident Shavkat Mirziyoyev raisligida to'qimachilik sanoatida eksport va investitsiyalar hajmini oshirish masalalari bo'yicha videoselektor yig'ilishida muammoli masalalar tahlil qilinib, sohaning ulkan imkoniyatlari sanab o'tildi. Prezidentimiz to'qimachilik sanoatidagi yirik muammolardan biri bu rivojlangan mamlakatlar bozorlariga yoki brendlarga eksport hajmini oshirish maqsadi bo'lsa, xalqaro standartlar va sertifikatlar talab qilishi, biroq, faqat 175 ta korxona ushbu talablarga javob berishini ta'kidladi. 18 ta tumanda to'qimachilik mahsulotlarining yillik ishlab chiqarish hajmi million dollarga ham yetmaydi[10]. "Boston Consulting Group" konsalting kompaniyasining tahlili shuni ko'rsatadiki, mamlakatimiz xomashyo bazasi kamida 15 milliard dollarlik mahsulot ishlab chiqarish va 500 ming yangi ish o'rni yaratish imkonini beradi. Masalan, mamlakatimizda bir kilogramm ipning narxi global o'rtacha narxlardan 28 foizga arzon. Bu tayyor mahsulot ishlab chiqarishni ko'paytirish uchun katta imkoniyat va raqobatbardosh ustunlikni anglatadi. Bundan tashqari, sanoat moliyaviy qo'llab-quvvatlanadi. O'tgan yilning boshida mato ishlab chiqarish, bo'yash va pardozlash, shuningdek, tayyor tikuv-trikotaj mahsulotlari ishlab chiqarish loyihalari uchun 50 million dollar ajratildi. Ushbu mablag'lardan foydalangandan so'ng, yana 100 million dollar yo'naltirish rejalashtirilgan. Davlatimiz rahbari hududlarda loyihalar va ish o'rinlarini ko'paytirish uchun ushbu imkoniyatlardan oqilona foydalanish zarurligi haqida aytdi[11].

Prezidentimiz Shavkat Mirziyoyev ta'kidlashicha, "Bu sohada yagona to'g'ri yo'limiz – mavjud xomashyoni to'liq qayta ishlash orqali yuqori qo'shilgan qiymat yaratish va an'anaviy arzon bozorlardan, yangi, qimmatroq bozorlarga kirib borish"¹. To'qimachilik korxonalari uchun eng dolzarb muammolardan biri xom ashyodan foydalanishdir. Mamlakatimizda 1 million 300 ming tonna paxta tolasini qayta ishlash quvvati mavjud, ammo hozirgi vaqtda 1 million tonnaga yaqin tola ishlab chiqarilmoqda. Shuning uchun paxta yetishtirish tannarxini pasaytirish va dala hosildorligini oshirish zarur[12].

1 gazeta.uz/oz/2024/04/17/textile/

Bundan tashqari to'qimachilik mashinalari parki ochilib, klaster strategiyasi amalga oshirildi. O'zbekiston tekstil sohasiga tezkorlik bilan boshchilik qilmoqda. Mamlakatda to'qimachilik sanoatining rivojlanishi uchun zamonaviy texnologiyalar o'rganilgan holda, katta investitsiyalar kiritilib, 2021-yilda O'zbekiston mashinalari parklari bunyod etilmoqda.

O'zbekiston mamlakatida barcha toifadagi eksport o'sish sur'atlari 2 yilda deyarli 2020 milliard AQSh dollariga yetdi. Asosiy eksport toifalariga paxta iplari va trikotaj kiyimlar kiradi[13].

Jadval-2. O'zbekiston davlatining to'qimachilik sohasida asosiy eksport toifalari

Turlari	Eksport 2020-yilda million (AQSH\$)	7 oyda eksport qilindi 2021-yil (million AQSH\$)
Paxta iplari	941	905
Tayyor trikotaj	507	740
Trikotaj matolar	140	81
Paxta matolari	104	80
To'qimachilik buyumlari va matolar	86	
Paxta momig'i, kigiz va to'qilmalar	31	
Gilam	29	17

Hozirda mamlakatimizda to'qimachilik sohasining eng yetakchi o'rinni paxta iplarini eksport qilish turadi. Paxta butun dunyo bo'ylab to'qimachilik tolasi iste'molining deyarli 50% ni tashkil qiladi. Xitoy, AQSH, Rossiya Federatsiyasi, Hindiston va Yaponiya paxtani asosiy iste'mol qiluvchi davlatlardir. Dunyo miqyosida har yili 80-90 million to'q (17.4-19.6 milliard kg) paxta yetishtiriladi. Xitoy, AQSH, Hindiston, Pokiston va O'zbekiston asosiy paxta yetishtiruvchi davlatlar bo'lib, jahon paxta yetishtirishning 70% dan ortig'i hissasiga to'g'ri keladi. Qolganlari 75 ga yaqin boshqa mamlakatlar tomonidan ishlab chiqariladi. 57 ga yaqin davlatdan paxta xomashyosi, 65 ga yaqin davlatdan paxta to'qimachilik mahsulotlari eksport qilinadi. Ko'pgina davlatlar importga qaramligini kamaytirish uchun mahalliy ishlab chiqarishga urg'u beradi.

Keyingi o'rinda esa tayyor trikotaj matolari turadi. 2023-yilning yanvar-oktabr oylarida mamlakatimiz xorijiy davlatlarga qiymati 507 mln. AQSH dollarlik tayyor trikotaj kiyimlar eksportini amalga oshirgan, bu ko'rsatkich 6 oy mobaynida 740 mln AQSH dollarga yetdi. Eksport amaliyoti asosan Rossiya, Qozog'iston, Qirg'iz Respublikasi va Germaniya kabi davlatlarga amalga oshirilgan.

Jadval-3. O'zbekiston hududlarining to'qimachilik sanoatini eksporti

Viloyat	Eksport hajmi % da
Namangan	3,925
Jizzax	3,828
Qashqadaryo	3,392
Xorazm	3,034
Farg'ona	3,009
Andijon	2,929
Surxondaryo	2,497
Buxoro	1,971
Sirdaryo	1,696
Samarqand	1,657
Toshkent viloyati	0,908
Toshkent shahar	0,529

Jadvaldan ko'rinib turibdiki, so'nggi yillarda sanoatning yetakchi tarmoqlarini modernizatsiyalash va diversifikatsiyalash, xom-ashyo va yarim tayyor mahsulotlarni qayta ishlashning zamonaviy texnologiyalarini joriy etish natijasida, hamda jahon bozorida yuqori raqobatbardosh bo'lgan ishlab chiqarishlarni manzilli qo'llab-quvvatlanishi, ishlab chiqarishlar tarkibida qayta ishlash sanoatining ulushini oshishiga ko'maklashdij[14]. O'zbekiston hududining to'qimachilik sanoati eksporti bo'yicha eng yuqori ko'rsatkichda Namangan viloyati

eksport hajmi 3,925 % turibdi. 2023-yilda to'qimachilik korxonalari 27 xalqaro brendlar ostida mahsulot eksport qilgan. Bu haqda "O'zto'qimachilik sanoati" uyushmasi ma'lum qildi. Yil yakuni bilan brendlarga 1,2 mlrd dollarlik to'qimachilik mahsulotlari eksport qilinishiga olib keldi. Joriy yilda Germaniya, Rossiya, Fransiya, Ispaniya, Italiya, Turkiya, AQSh kabi mamlakatlarda 16 ta yirik xalqaro ko'rgazmalarda 150 dan ortiq korxonalar ishtiroki ta'minlangan. Qo'shimcha ravishda elektron tijoratni rivojlantirish natijasida Wildberries, Ozon kabi market-pleyslar orqali 400 mln dollarlik mahsulotlar eksport qilindi. Qo'shimcha qiymatli mahsulotlar ishlab chiqarishni kengaytirish va raqobatni oshirish maqsadida joriy yilda 110 ming tonnadan ortiq sun'iy tola va aralash matolar qayta ishlangan. Ushbu ishlar natijasida yil yakuniga qadar 3,5 mlrd dollar miqdorida eksport ta'minlanishi kutilmoqda[15].

XULOSA VA TAKLIFLAR

Xulosa qilib aytganda, to'qimachilik sanoatida eksportni ko'paytirish uchun kam mehnat xarajatlari ya'ni mahsulot yaratgunga qadar ketadigan harajatlarni kamaytirish, xom ashyoga oson kirish, qulay davlat siyosati, rivojlangan infratuzilmani yaxshilash zarur. Bundan tashqari hozirda ko'pgina rivojlangan mamlakatlar sun'iy tolalarni yetishtirishga qaratmoqda. Biz ham diversifikatsiya qilgan holda paxtaga yo'naltirilgan sanoatdan sun'iy tolalar ishlab chiqarishga o'tish hamda sintetikaga ortib borayotgan talabga javob berish uchun zaruriy loyihalarni amalga oshirishimiz darkor. Sun'iy tolalarni avfzalliklari asosan, ipakning qisqarishiga qarshi, kuya o'tkazmaydigan va saqlashni osonlashtiradi.

NOU-XAU ya'ni to'qimachilik sanoatida ishlab chiqarish siri ya'ni hali hammaga ma'lum bo'lmagan va keng tarqalmagan yangi ilmiy-texnikaviy, ishlab chiqarish-texnologik, boshqarish, moliyaviy-iqtisodiy, tijoratga oid bilimlar majmui va ularni amaliyotda qo'llash tajribalarini amalga oshirish. Mehnat salohiyatini mustahkamlagan holda ishchi kuchimizni boshqa to'qimachilik ishlab chiqaruvchi mamlakatlar bilan tenglashishi uchun kerakli loyihalarni yaratish zarur.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. <https://www.skyquestt.com/report/textile-market>.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2023-yil 11-sentyabrdagi "O'zbekiston-2030" strategiyasi tog'risida"gi PF-158-sonli Farmoni. lex.uz.
3. ЛЕГКАЯ ПРОМЫШЛЕННОСТЬ КАК ВАЖНЕЙШАЯ ОТРАСЛЬ ПРОИЗВОДСТВА ТОВАРОВ НАРОДНОГО ПОТРЕБЛЕНИЯ Российская таможенная академия (Россия, г. Люберцы).
4. Туркменского сельского хозяйственного университета им С.А.Ныязова. Туркменстан, город Ашгабад Текстильная промышленность в экономике. <https://www.britannica.com>.
5. TO'QIMACHILIK SANOATI KLASSTERLARI RIVOJLANISHINING NAZARIY VA ILMIY ASOSLARI Oriental Renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences (E)ISSN:2181-1784 www.oriens.uz SJIF 2023 = 6.131 / ASI Factor = 1.7 3(6), June, 2023.
6. Soliq yukini optimallashtirishning xorij tajribasi va uni O'zbekistonda qo'llash imkoniyatlari ORCID: 0000-0001-9993-8629.
7. Muallif ishlanmasi.
8. <https://textileexpo.uz>.
9. <https://www.bcg.com>.
10. <https://www.geeksforgeeks.org/largest-textile-exporting-countries-in-the-world>.
11. <https://cyberleninka.ru>.
12. <https://textileexpo.uz>.
13. <https://uzts.uz>.
14. Muallif ishlanmasi.
15. Muallif ishlanmasi.
16. <https://kun.uz>.

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Xondamir Ismoilov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2024. № 7

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.

Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: [@iqtisodiyot_77](https://t.me/@iqtisodiyot_77)

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, [@iqtisodiyot_77](https://t.me/@iqtisodiyot_77) telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

